

ÜNİVERSİTELER İÇİN TÜRK DİLİ

*Engin Yılmaz, Engin Ömeroğlu,
Serhat Demirel, Erol Eroğlu,
Özlem Yahşi, Özlem Düzlü,
Hürdünya Şahan, Şule Ertürk,
Gökhan Ekşi*

İÇİNDEKİLER

1. GENEL DİL KÜLTÜRÜ.....	4
1. Cümle	4
1.1 Doğru Cümle.....	5
1.1.1 Yapıca Doğruluk.....	5
1.1.2 Anlamca Doğruluk.....	5
1.2 Dil Yanlışları (Anlatım Bozuklukları).....	5
1.3 Dil Yanlış Yapmamak İçin Dikkat Edilmesi Gerekenler	14
2. FORM YAZILAR.....	15
2.1 Tutanak.....	15
3. YAZIM KURALLARI.....	17
3.1 Virgül.....	17
4. OKUMA /DİNLEME-ANLAMA ÇALIŞMASI.....	19
4.1 Değerler Eğitimi.....	19
5. KONUŞMA.....	22
5.1. Fonetik ve Artikülasyon.....	22
5.2 Konuşma Hızı Neden Önemlidir?.....	27
6. ÖZET.....	30
7. KENDİMİZİ SINAYALIM (SORULAR).....	31
8. KAYNAKLAR	34

5. BÖLÜM*

AMAÇLAR

- *Cümle ve doğru cümlelerin özelliklerini kavramak*
- *Cümle düzeyinde dil yanlışlarını öğrenmek*
- *Form yazılardan TUTANAK düzenleyebilmek*
- *Noktalama işaretlerinden virgülün kullanımını kavramak*
- *Okuma- Anlama Çalışmaları ile metnin (Değerler Eğitimi ve Bir Eşek Hikâyesi) ana düşüncesini- yan düşünceleri bulmak ve bununla ilgili bir kompozisyon yazmak*
- *Konuşma başlığı altında Türkçenin fonetik ve artikülasyon kurallarını öğrenmek ve uygulamak*

ANAHTAR KELİMELELER

- Doğru cümleler
- Hatalı cümleler (Cümle düzeyinde dil yanlışları)
- Noktalama işaretleri (virgül)
- Form yazılar/ Tutanak
- Okuma-anlama, yazma
- Fonetik ve artikülasyon

İÇİNDEKİLER

CÜMLE > *Giriş* > *Doğru Cümleler* > *Cümle düzeyinde dil yanlışları* > **FORM YAZILAR** > *Tutanak* > **NOKTALAMA İŞARETLERİ** (*virgülün kullanılışı*) > **OKUMA/DİNLEME-ANLAMA ÇALIŞMASI** (*Değerler Eğitimi/ Doğan Cüceloğlu*) > **KONUŞMA** > *Fonetik ve Artikülasyon*

* Bu bölüm; Dr. Engin Ömeroğlu ve Dr. Serhat DEMİREL tarafından hazırlanmıştır.

GENEL DİL BİLGİSİ/KÜLTÜRÜ

CÜMLE

“Hayatım, içimden geçen cümleler içinde geçti.”

(Murathan Mungan)

“Başkalarının zekâsıyla cümle kuramazsınız;

ama başkalarının cümleleriyle zeki görünebilirsiniz.” (Aldous Huxley)

Giriş

Cümle (tümce) bir duyguyu, düşüncüyü, hareketi, olayı tam olarak, bir hüküm hâlinde bildiren yargı grubudur. Cümleler tek bir yargıyı bildirdiği gibi, birleşik cümlelerde olduğu gibi, birden fazla yargıyı da bildirebilir.

Geliyorum.

Güzeldir...

Örneklerinde olduğu gibi, çekimli fiil veya ek-fiil yardımıyla isim veya isim soylu sözcükler cümle olabilir.

Cümlelerde sözcük sayısı sınırlı değildir. Bir tek sözcük bile cümle olabilirken; “Sakarya Üniversitesi’nin öğrencileri...” örneğinde görüldüğü gibi, birden fazla sözcükle oluşan yapı, cümle olamamaktadır. Bu bakımdan cümlede **yargı** esastır.

Cümleler paragrafları, paragraflar da metni oluşturduğundan cümle kuruluşlarına dikkat etmek, cümleleri doğru kurmak, bağlantıları da doğru yapmak gerekir.

İlk, orta ve yükseköğretime kadar çeşitli adlarla verilen *Türkçe, dil-edebiyat* derslerinde gösterilen dil bilgisi (gramer) konularının asıl hedefi, doğru, güzel, etkili Türkçeye sahip olmak içindir. Belli bir eğitimden geçmiş bireylerin, özellikle yazarken, cümleleri kurarken *dil yanlış (anlatım bozukluğu)* yapmaması gerekir. Unutulmamalıdır ki; Türkçe eğitimi sırasında gösterilen *dil bilgisi* konuları doğru, güzel Türkçe için sadece bir araçtır, amaç değildir.

1.1 Doğru Cümle

Doğru ve iyi anlatımlı cümle, anlamın ve anlatımın sağlam olması, dil bilgisi kurallarına uyulması ile mümkündür. Doğru cümlelerde bazı temel ilke ve özellikler bulunur. Bu temel ilke ve özellikler şunlardır:

1.1.1 Yapıca Doğruluk

Yapıca doğruluk, dil bilgisi bakımından sözcüklerin ve söz diziminin doğru kurulmasıdır. Cümlede özne, tümleç, yüklem gibi ögeler, ayrıca fiiller çatı ve diğer özellikleriyle birbirine uyumlu olmalıdır. Ayrıca tamlama kuruluşlarında hata yapılmamalıdır. Yazım ve noktalama kurallarına uyulmalıdır. Örneğin, “Öğrencilerin birkaçı sınava girmemiş.” Bu cümlede tamlama hatası vardır. Çünkü çokluktan seçme bildiren tamlamalarda *tamlama eki* (+[n]In) yerine +DAn olmalıdır. Cümle, “Öğrenciler+den birkaçı sınava girmemiş.” şeklinde yazılmalıydı.

1.1.2 Anlamca doğruluk

Anlamca doğru cümlelerde şu özellikler olmalıdır:

(1) *Cümle açık, anlaşılır olmalıdır*: Cümleyi okuyanlar aynı anlamı çıkarmalı, cümleden farklı farklı anlam çıkarılmamalıdır. “Yarışmada birinci olduğuna sevindim.” Cümlesi açık, anlaşılır değildir. Çünkü yarışmada kimin birinci olduğu anlaşılmamaktadır.

(2) *Cümle yalın, duru olmalıdır*: Cümlede gereksiz sözcük ya da ek bulunmamalıdır. Sanatlı yazmak hevesiyle cümleye hiçbir anlam derinliği, güzelliği katmayan sözcüklere yer verilmemelidir. “Şiir yazmak var olmanın, kendini var etmenin bir yöntemidir.” Cümlesi yalın bir cümle değildir. Cümleyi “Şiir yazmak, kendini var etmenin bir yöntemidir.” şeklinde yazmak gerekirdi.

1.2 Dil Yanlışları (Anlatım Bozuklukları)

Dil yanlışlarına anlatım bozukluğu, galat, cümle düşüklüğü, dil sorunu gibi adlar da verilmektedir. Cümlelerin, hatta paragrafların kurallara uygun olarak yazılmamasına dil yanlışları denir. Dil yanlışları konuşmada pek önemsenmese de yazı dilinde önemlidir. Çünkü konuşmanın etkisi ve tepkisi anlık, yazmanın etkisi ise sürekli. Bu bağlamda konuşmaya göre daha kalıcı ve bağlayıcı olan yazılarda dil yanlışları yapılmaması gerekir.

Dil yanlışları genellikle uzun kurulmuş; *sıralı, bağlı, birleşik, karma cümlelerde* görülmektedir. Şüphesiz cümlelerdeki sözcük sayısı sınırlandırılmaz. Ancak

unutulmamalıdır ki uzun cümleler dil yanlışlığı yapma ihtimalini arttıran önemli sebeplerdendir. Bu konuda Özbay da çalışmasında; “cümleler birbirine bağlandıkça kelime ve kelime gruplarına hâkim olmanın düşünceleri toparlamanın zor olduğuna” (1995: 165) dikkat çekmektedir.

Dil yanlışlarını on iki başlık altında incelemek mümkündür:

(1) Sözcüklerin, Eklerin Gereksiz Kullanılması, (2) Sözcüklerin Yanlış Anlamda Kullanılması, Yanlış Sözcük Tercihi, (3) Sözcüklerin Yapısal Bozukluğundan Kaynaklanan Dil Yanlışlığı, (4) Noktalama Yanlışlığı, (5) Deyim ve Atasözü Yanlışlığı, (6) Sözcüklerin Yanlış Yerde Kullanılmasından Kaynaklanan, Sözdizimiyle İlgili Dil Yanlışlığı, (7) Kip-Zaman ve Çatılarla İlgili Dil Yanlışlığı, (8) Tamlama Yanlışlıkları, (9) Özne Yüklem Eksikliğinden Kaynaklanan Dil Yanlışlığı (10) Özne-Yüklem Arasında Teklik-Çokluk ve Kişi Uyumsuzluğundan Kaynaklanan Dil Yanlışlığı, (11) Tümleçlerle İlgili Dil Yanlışlıkları, (12) Birden Fazla Yanlış Unsurlarla Kurulan Muğlak ve Mantıksız Cümleler.

(1) Sözcüklerin, Eklerin Gereksiz Kullanılması

Cümlede aynı anlama gelen/ eş ve yakın anlamlı, benzer sesli sözcükler bir arada kullanırsa dil yanlışlığı yapılmış olur. Yineleme denilen dil kusuru aynı anlama gelen birden çok sözcüğün bir arada kullanılmasıdır. Bazen de çelişen sözcükleri cümlede bir arada kullanmak da dil yanlışlığına sebep olabilir.

- Örnek Cümle:

“Bireyi, yurttaşı olmakla övündüğüm, kıvanç duyduğum ulusumun esenlik ve çağdaşlığı, benim ödünsüz savunduğum bir erektir.”

Yukarıdaki cümlede eş anlamlı (övünmek, kıvanç duymak) sözcüklerin bir arada kullanılmasından kaynaklanan dil yanlışlığı bulunmaktadır. Eş anlamlı sözcüklerden birine gerek yoktur.

- Örnek Cümle

“Yüz seksen milyona yakın insan konuştuğu için yaygın diller arasında sayılan Türkçe dili, gitgide yoksullaşıyor.”

Yukarıdaki cümlede “Türkçe dili” ifadesinde “dil” sözcüğüne ihtiyaç yoktur; “Türkçe” zaten “dil” demektir.

- Örnek cümle:

“Hava muhalefetinden dolayı gecikmeler yaşandı.”

Yukarıdaki cümlede gereksiz sözcük kullanımından kaynaklanan dil yanlışlığı bulunmaktadır. Cümledeki “dolayı” edatına gerek yoktur; “koşulları+ndan” sözcüğündeki

“+ndan” eki zaten “dolayı” edatının görevini üstlenmektedir.

(2) Sözcüklerin Yanlış Anlamda Kullanılması, Yanlış Sözcük Tercihi

Birbirine benzeyen ancak anlamı farklı, karıştırılabilen en çok yanlış yapılan sözcüklerden bazıları şunlardır: demografik -demokratik, etkin -etken, mahiyet -maiyet, meşrutiyet-meşruiyet, mütevazi-mütevazı, nüfus-nüfuz, öğretim-öğrenim, tabi-tabii, tahdit-tehdit, teamül-temayül, yayın-yayım... Bu sözcükleri yazarken dikkatli olmak gerekir.

- Örnek cümle:

“Belediye Başkanı, mahiyetindekilerle deprem bölgesini geziyordu.”

Yukarıdaki cümlede “mahiyet” sözcüğü “maiyet” şeklinde yazılmalıydı. Çok farklı anlamı olan bu iki sözcük yazılışlarındaki benzerlik yüzünden böyle bir yanlışla sebep olmuştur.

- Örnek cümle:

Kuzey Irak’ta Nüfus İdaresini basanlar, Kerkük’ün demokratik yapısını değiştirmek istiyorlar.

Yukarıdaki cümlede “demokratik” sözcüğü “demografik” sözcüğü yerine kullanılmış, dil yanlışlığı yapılmıştır.

- Örnek cümle:

“Amerikan Başkanı, Esad yönetimi Amerika’nın gözünde meşrutiyetini yitirdiğini söyledi.”

Yukarıdaki cümlede yanlış kullanılan sözcük (meşrutiyet) dil yanlışına sebep olmuştur. Cümledeki “meşrutiyet” sözcüğü “meşruiyet” şeklinde yazılmalıydı. “Meşruiyet” Meşru olma, kanuna uygun bulunma (Develioğlu, 1999: 631) anlamına gelir. “Meşrutiyet” ise yönetim biçimi, bir hükümdarın altında bulunma (Develioğlu, 1999: 632) anlamındadır. Bu iki sözcük günümüzde de kullanılan, birbirine benzeyen ancak çok farklı anlamları olan sözcüklerdir.

(3) Sözcüklerin Yapısal Bozukluğundan Kaynaklanan Dil Yanlışlığı

Türkçe eklemeli bir dildir ve Türkçede sözcüklerin kök ve gövdelerine çeşitli yapım ekleri getirilerek farklı yeni yeni sözcükler üretilebilir. Ancak burada “dil kelime yapma şartlarına aykırı hareket etmemek lâzımdır. Dolayısıyla bilinen kelime türetme şartlarının dışına çıkıldığında hiç kullanılmayan garip sözcüklerle karşılaşılabilir: “*alaraktan, bakkalcılık, esnafçılık...*” gibi.

- Örnek cümle:

“Bu kuramlardan kuşkusuz ders kitaplarını hazırlamada da yararlanılabilir.”

Yukarıda “yararlanılabilir” sözcüğü yapıca bozuktur. Böyle bir kullanım Türkçede yoktur. Sözcük “yararlanılabilir” şeklinde yazılmalıydı.

- Örnek cümle:

“Hazırlanışlarında ve düzenlenmelerindeki sürekli denetimlilik özelliliği taşılar.

Yukarıdaki uzun cümlede “özelliliği” sözcüğü yapısal olarak bozuktur. Sözcük “özellik”(özelliliği) şeklinde yazılmalıydı.

- Örnek cümle:

“Otel, beş yıldızlıkmiş, dört yıldızlıkmiş umuru değil, kafasına göre yönetiyor...”

Yukarıdaki cümlede “yıldızlıkmiş” sözcüğü yapısal olarak bozuktur. “yıldızlık” şeklinde yazılmalıydı.

(4)Noktalama Yanlışı

Noktalama işaretleri, yazıya özgü bir uygulama yolu veya yöntemidir. Anlatılmak istenileni anlatabilmek veya yazının iyi anlaşılmasını sağlamak, kolaylaştırmak ya da anlamı pekiştirmek için kullanılır. Noktalama işaretlerinden virgül, noktalı virgül ve iki noktanın yanlış yerde kullanılması veya kullanılmaması cümlede anlamı değiştirip dil yanlışına sebep olabilir. “Oku da adam ol baban gibi, eşek olma!” sözü, bu konudaki bilindik en güzel örnektir. Virgülün yerini değiştirip cümleyi; “Oku da adam ol, baban gibi eşek olma!” şeklinde yazarsak farklı bir anlam çıkmaktadır. İkinci cümledeki bütün sözcükler ilk cümle ile aynı olmasına rağmen, sadece virgülün farklı yere konulmasıyla vurgu ve anlam tamamen değişmektedir: İlk cümlede okumuş bir baba varken, ikinci cümlede okumamış eşek bir baba söz konusudur.

- Örnek cümle:

“Bakteri Bakan’ı öldürdü.”

Yukarıdaki cümlede “bakteri” sözcüğünden sonra virgül gelmeliydi. Virgül konulmadığında “bakteri bakanı” gibi anlam ortaya çıkmakta, dil yanlışına sebep olmaktadır.

- Örnek cümle:

“Aslan Roma’dan istediğini aldı.”

Yukarıdaki cümlede noktalama hatası vardır. “Aslan” sözcüğünden sonra virgül konulması gerekirdi. Yukarıdaki cümlede geçen aslan sözcüğü Galatasaray Futbol Takımı için kullanılan bir eğretilemedir. Roma ise İtalya’nın Roma Futbol Takımı’dır. Virgül olmadığında “Aslan Roma” tamlaması gibi yanlış bir durum ortaya çıkmakta, dil yanlışlığı yapılmaktadır.

(5) Deyim ve Atasözü Yanlışı

Deyimler ve atasözleri en az iki sözcükten oluşur; anlatıma derinlik, zenginlik katar. Deyimler yöreden yöreye, söyleyişte bazı küçük değişiklikler gösterse de genellikle değişmeyen kalıp sözlerdir. Çünkü “atasözlerinde olduğu gibi deyimlerde de sözcükler belli

biçimde kalıplaşmıştır. Dolayısıyla deyimler ve atasözlerindeki sözcükler değiştirilip farklı şekilde söylenirse dil yanlış yapıdır. Örneğin, “*Süt dökmüş kedi gibi.*” yerine “*Su dökmüş kedi gibi*” denilemez.

- Örnek cümle:

“*Ben de gördüğüm zaman ağzım dudaklarıma varıyor.*”

Yukarıdaki cümlede de deyim hatası yapılmıştır. Cümlede geçen “ağzım dudaklarıma varıyor.” ifadesi “ağzım kulaklarıma varıyor” şeklinde yazılmalıydı.

- Örnek cümle:

“*Bugün iki çocuğun konuşmasına kulak konuğu oldum.*”

Yukarıdaki cümlede geçen “kulak konuğu oldum” deyimini yanlıştır. Bu deyim aslı “kulak misafiri oldum”dur. Misafir ve konuk aynı anlama gelen sözcükler olmasına rağmen birbirinin yerine kullanılamaz.

(6) Sözcüklerin Yanlış Yerde Kullanılmasından Kaynaklanan, Söz dizimiyle İlgili Dil Yanlışı

Bir cümlede sözcüklerin yanlış yerde kullanılması dil yanlışına sebep olur. Sözcüklerin, tümce içinde bulunmaları gereken yerden başka bir yerde bulunması sözün hiç anlaşılmaması sonucunu doğurur. Türkçede iki tümce birbirine bağlandığında ortak öge, her iki tümce için de geçerli olmalıdır. Değilse dilbilgisel bir yanlışlık yapılır” (Hepçilingirler, 2001: 111).

- Örnek cümle:

“*Afgan lideri Karzai bugün ertelenen ziyaretini gerçekleştirecek.*”

Yukarıdaki cümlede sözcüğün yanlış yerde kullanılmasından kaynaklanan dil yanlışlığı bulunmaktadır. Afgan liderinin ziyareti sanki bugün ertelenmiş gibi bir anlatım vardır. Bu hata zarf tümlecini (bugün) yüklemden önce yazarak “*Afgan lideri Karzai ertelenen ziyaretini bugün gerçekleştirecek.*” ya da zarf tümlecinin yerini değiştirmeden bugün sözcüğünden sonra virgül koyarak; “*Afgan lideri Karzai, bugün ertelenen ziyaretini gerçekleştirecek.*” şeklinde düzeltilebilir.

- Örnek cümle:

“*Önlem alınmazsa bu hastalık ölüme, hatta kısmi felce neden olabilir.*”

Yukarıdaki cümlede altı çizili sözcüklerin yanlış sırada olması sebebiyle mantık hatası oluşmuş, dil yanlışlığı yapılmıştır. Cümle “Önlem alınmazsa bu hastalık kısmi felce, hatta ölüme neden olabilir.” şeklinde yazılmalıydı. Çünkü ölüm, kısmi felce göre daha kötü bir durumdur.

(7) Kip-Zaman ve Çatılarla İlgili Dil Yanlışı

Sıralı, bağlı, birleşik, karma cümlelerde birden fazla fiil ve fiilimsi bulunabilir. Bu

cümlelerde bulunan fiil ve fiilimsiler birbiriyle *kip-zaman ve çatı* bakımından uyumlu olmalıdır. Birleşik yapılı cümlelerde **etken** bir fiil/fiilimsi varsa bundan sonraki fiil/fiilimsi etken veya tam tersi **edilgen** bundan sonraki fiil/fiilimsi de edilgen çatılı olmalıdır.

Cümleler biçimsel olarak birbirine bağlı olduğu kadar anlam olarak da birbirini tamamlayan yapılardır. Anlam bağı, cümlelerin aynı çatı altında toplanması için ön koşuldur. Hatta tek başına bile yeterlidir. (Üstünoğlu, 2011: 160). Birinci cümlede öğrenilen geçmiş zaman varsa bundan sonraki cümle de öğrenilen geçmiş zamanla (mİş—mİş) devam etmelidir.

- Örnek cümle:

“Fenerbahçe ’de ‘kaos’ havasının ortadan kaldırılması ve herkesin kendi işine yönelebilmesi için gereken kararlı adımlar atmaktır.”

Yukarıdaki cümlede çatı uyumsuzluğundan kaynaklanan dil yanlışı bulunmaktadır. Cümledeki fiilimsilerin ve yüklemdeki fiilin çatıları birbiriyle uyumlu değildir. “kaldırılması” zarf-fiilleri edilgen çatılıdır. Ancak yüklemdeki “kararlı adımlar atmak-tır” isim-fiili ise etken çatılıdır. Cümle, *“Fenerbahçe’de kaos havasının ortadan kaldırılması ve herkesin kendi işine yönelebilmesi için gereken kararlı adımlar atılmalıdır.”* şeklinde yazılmalıydı.

- Örnek cümle:

“Cenevre merkezli CERN’deki araştırmacılar halen kullanılan internet protokollerinden çok daha hızlı olan internet iki omurgası üzerine yeni bir hız rekoruna imza atıldı.”

Yukarıdaki cümlede çatı uyumsuzluğundan kaynaklanan dil yanlışı bulunmaktadır. Yukarıdaki cümlelerin yüklemi edilgen değil, etken (imza attı) çatılı olmalıydı. Ayrıca bunun dışında gereksiz sözcük kullanımına bağlı dil yanlışı da vardır. Cümle; *“Cenevre merkezli CERN’deki araştırmacılar, hâlen kullanılan İnternet protokollerinden çok daha hızlı İnternet 2 omurgasıyla yeni bir hız rekoruna imza attı.”* şeklinde düzeltilebilir.

(8) **Tamlama Yanlışı**

Tamlamaların yanlış kurulması, tamlamalardaki eklerin yanlış yere yazılması veya eklerin gereksiz yazılması dil yanlışına sebep olur.

- Örnek cümle:

“Bakanlık, yüzbinlerce öğretmenleri düşük faizli, uzun vadeli, sandık kredisiyle ev sahibi yapmak için düşmeye bastı.”

Yukarıdaki cümlede geçen sıfat tamlaması yanlıştır. “yüzbinlerce öğretmenleri” tamlamasındaki (+lAr) çokluk ekine gerek yoktur. “Yüzbinlerce öğretmeni” yazmak gerekirdi.

- Örnek cümle:

“Şampiyonlar Ligi ’nde Cim Bom, İtalya Ligi lideri ile deplasmanda berabere kaldı.”

Yukarıdaki cümlede tamlama hatası vardır. Cümlede geçen “İtalya Ligi lideri” tamlaması yanlıştır. Tamlama “İtalya lig lideri” şeklinde olmalıydı. Belirtili isim tamlamalarında iki tamlanan (iyelik) (+[s] I) eki üst üste bulunmaz. Yukarıdaki cümlede geçen tamlama “İtalya lig lideri” “İtalya’nın lig lideri” veya “İtalya liginin lideri” şeklinde yazılmalıydı.

- Örnek cümle:

“Sınava girecek tüm öğrencilerimizin hepsine başarılar dileriz.”

Yukarıdaki cümlede geçen “tüm öğrencilerimizin hepsine” tamlaması yanlıştır. “Tüm” sözcüğüne gerek yoktur. “tüm öğrencilere/ bütün öğrencilerimize” veya “Öğrencilerimizin hepsine” şeklinde tamlama oluşturulabilirdi. Cümledeki tamlamada geçen tüm ve hepsi sözcükleri anlamdaş sözcüklerdir.

- Örnek cümle:

“Siyasal ve ekonomi ilişkileri çıkmaza girdi.”

Yukarıdaki cümlede tamlama yanlışı vardır. Cümledeki “siyasal (ilişkiler)” sözcüğü sıfat, ancak “ekonomi (ilişkiler)” sözcüğü isimdir. Bu tür tamlamalarda tamlayan olan unsurlardan her ikisi de aynı türden olmalıdır. Tamlama, “siyasal ve ekonomik ilişkiler” şeklinde olmalıydı. (sıfat ve sıfat + isim)

(9) Özne-Yüklem Eksikliğinden Kaynaklanan Dil Yanlışı

Özne-yüklem eksikliğinden kaynaklanan dil yanlışı *sıralı, bağlı, birleşik, karma cümlelerde* görülmektedir. Bu yanlıslardan bir bölümü özne eksikliğinden ya da özne ile yüklem arasındaki uyumsuzluktan kaynaklanır. Türkçede *eksilteli cümle* denilen (Harman yel ile düğün el ile...) kullanımlar da vardır ancak bunlar dil yanlışı sayılmaz. Bazen birleşik yapı cümlelerde olması gereken yüklem veya öznenin cümlede bulunmaması dil yanlışına da sebep olur.

- Örnek cümle:

“Bu yaz Akçakoca’ ya gelmeyi düşündüğünü ve bizden kendisine yardımcı olmamızı rica etti.”

Yukarıdaki bağlı cümlelerin ilk unsurunda yüklem eksikliğinden kaynaklanan dil yanlışı yapılmıştır. Bağlaçtan önceki cümlede yüklem yoktur. Cümle, “Bu yaz Akçakoca’ya gelmeyi düşündüğünü söyledi ve bizden kendisine yardımcı olmamızı rica etti.” şeklinde yazılmalıydı.

- Örnek cümle:

“Yarın suçluların ifadesi alınacak ve mahkemeye sevk edilecek.”

Yukarıda iki ayrı cümleden oluşan bağlı cümle bulunmaktadır. Birinci cümlede bir dil

yanlışı yoktur. Cümlelerin bütün unsurları (zarf tümleci-özne-yüklem) yerindedir. Ancak bağlaçtan sonra gelen ikinci cümlede (mahkemeye sevk edilecek.) özne eksiktir. Cümle, “Yarın suçluların ifadesi alınacak ve suçlular mahkemeye sevk edilecek.” şeklinde yazılmalıydı. İkinci cümlelerin öznesi yazılmadığında özne, birinci cümlelerin öznesiymiş gibi algılanır. Cümle; “Suçluların ifadesi mahkemeye sevk edilecek.” şeklinde yazılmalıydı.

(10) Özne-Yüklem Arasında Teklik-Çokluk ve Kişi Uyumsuzluğundan Kaynaklanan Dil Yanlışı

Yüklem ile özne uyumlu olmalıdır. “Özne ile yüklem; kişi, tekillik ve çoğulluk bakımından tutarlı oluşuna uygunluk denir. Cümlelerin temel öğeleri olan özne ile yüklem arasında çeşitli yönlerden bağıllık ve uygunluk vardır. Bunlara dikkat edilmezse cümle sözdizimi kurallarına aykırı düşer (Dizdaroğlu, 1976: 66) ve dil yanlışı yapılmış olur. Özne teklik olduğunda yüklem de teklik olur; özne çokluk olduğunda yüklem de çokluk olur. Bu, Türkiye Türkçesinde genel bir kuraldır.

Türkiye Türkçesindeki bu genel kuralın uygulandığı aşağıdaki örneklerde görülmektedir.

- Doğru kullanıma örnek cümleler:

Hayatta ben en çok babamı sevdim. (Can Yücel)

Yukarıdaki cümlede özne “teklik” yüklem de “teklik”tir.

Bunu yazan Avrupalılar hiç tarih okumamışlar. (Ömer Seyfettin)

Biz yazıcılar, bir hayli mektup alırız. (Falih Rıfkı Atay)

Yukarıdaki iki örnekte özne çokluk; yüklem de çokluktur. Dolayısıyla kişi bakımından bir uyumsuzluk bulunmamaktadır. Ancak özne insan dışında varlıksa (nesne, hayvan adları, organ adları, topluluk adları, isim-fiiller, soyut kavramlar) özne çokluk olsa bile yüklem genellikle teklik olur. Çünkü Türkiye Türkçesinde yüklem tekil olmasına yönelik bir eğilim vardır (Aksan, 2015: 89).

- Dil yanlışına örnek cümle:

“Gelişmiş ülkeler, yetmiş bin ayrı tür kimyasal madde üretmektedirler.”

Yukarıdaki cümlede özne, “Gelişmiş ülkeler” tamlamasıdır ve çokluktur. Yüklem ise “üretmektedirler” sözcüğüdür ve çokluktur. Oysa yukarıda açıklanan kurala göre bu cümledeki özne, *insan dışında varlık* olduğundan yüklem teklik olması gerekirdi. Cümlelerin yüklemi “*üretmektedir*” şeklinde yazılmalıydı.

UYARI: Bu kural kişileştirme sanatı yapılmışsa edebi eserlerde uygulanmayabilir. Aşağıdaki şiirde olduğu gibi:

Uzak ovalar Çorak ovalar

Göklerinde uçan koca uçaklar

Nereye giderler, nereden gelirler? (Cahit Kulebi)

(11)Tümleçlerle İlgili Dil Yanlışları

Tümleçler cümleyi tamamlayan unsurlardır. Söz diziminde yüklem anlamının türlü yönlerden belirleyen, sınırlayan, anlamı daha belirginleştiren öğelerdir. (Dizdaroğlu, 1971: 77). Tümleç eksikliği ile ilgili dil yanlışları genellikle *birleşik, sıralı, bağlı, karma* cümlelerde görülmektedir. Bu tür cümlelerde olması gereken tümleçlerin (nesne [düz tümleç] zarf tümleci, dolaylı tümleç [yer tamlayıcısı]...) hiç olmaması veya ortak öge kullanımının yanlış unsura yönelmesi sebebiyle dil yanlışı yapılmaktadır.

- Örnek cümle:

“Öğrencileri teşvik etmeli, yüreklendirmeli, destek olmalıyız.”

Yukarıdaki cümle sıralı cümledir. Birinci cümlede yüklem “teşvik etmeli”yiz; ikinci cümlede yüklem “yüreklendirmeli”yiz, “öğrencileri” sözcüğü ise nesnedir. En sondaki cümlede ise yüklem “destek olmalıyız” sözcüğü, özne üç cümlede de ortak “biz” sözcüğüdür. İkinci cümlede dolaylı tümleç (yer tamlayıcısı) eksikliği sebebiyle dil yanlışı yapılmıştır. Kime destek olmalıyız sorusunun cevabı yoktur. Cümle, *“Öğrencileri teşvik etmeli, yüreklendirmeli, onlara destek olmalıyız.”* şeklinde yazılmalıydı.

- Örnek cümle:

“Günlük hayatımızda ne kadar küçük şeylere kızıyor veya harap ediyoruz.”

Yukarıdaki cümlede özneler ortak (biz) yüklemeler ise farklıdır (kızıyor—harap ediyoruz). Bağlaçtan sonraki ikinci cümlede nesneye ihtiyaç vardır. Belirtili nesne eksikliği (kendimizi) dil yanlışına sebep olmuştur. Cümle; *“Günlük hayatımızda ne kadar küçük şeylere kızıyor veya kendimizi harap ediyoruz.”* şeklinde yazılmalıydı.

- Örnek cümle:

“Bazı yiyecekler sağlığı yerinde ve yaşlı olmayan kişilerce özellikle yenmelidir.”

Yukarıdaki örnek, içinde fiilimsi bulunan birleşik yapılı bir cümledir. Bağlaçtan önce (ve) fiilimsi eksikliği vardır. Cümle, “Bazı yiyecekler sağlığı yerinde olan ve yaşlı olmayan kişilerce özellikle yenmelidir.” şeklinde yazılmalıydı. Bağlaçtan önce fiilimsi (olan) yazılmadığında ikinci cümlemin olumsuz fiilimsisi (olmayan) birinci cümlemininkine bağlanıp

dil yanlışına sebep olmaktadır.

(12) Birden Fazla Yanlış Unsurlarla Kurulan Muğlak ve Mantıksız Cümleler

Bazı cümlelerde ne anlatıldığı açıkça belirtilmez. Bu tür cümleler, dil bigisi bakımından önemli bir kusuru olmadığı halde, sözcük veya söz öbekleri arasında anlam ilgisinin kurulmaması sebebiyle hatalı olabilir. (Özbay, 1995: 204)

- Örnek cümle:

“Futbol iki ayakla değil, kafa beyin ile birlikte üç ayakla oynanan bir oyun.”

Yukarıdaki cümle mantıksız, hatalı bir cümledir. “Futbol iki ayakla birlikte akılla oynanan bir oyundur” mu demek istemiş; belli değil. “kafa” “beyin” aynı anlamda ve biri gereksiz kullanılmış, ancak yazar cümlede “üç ayak”la neyi kastetmektedir?

- Örnek cümle:

“Dil gibi insana özgü bir sistemin, konuşurların veya dili öğrenmek isteyen ilgi alanına girmesi anlaşılabilir olmakla birlikte, dil bilimsel sorunlarla ilgili amatör açıklamalar ve çalışmalar popüler bakımdan bazen ikna edici olabilen ancak gerçeklerle örtüşmeyen yaygın yanlışlara yol açabilir.”

Yukarıdaki cümlede birden fazla dil yanlışlığı vardır. Yazarın ne demek istediği tam olarak anlaşılmamaktadır. Bu cümle “Dil gibi insana özgü bir sistemin, dili öğrenmek isteyenlerin ve o dili konuşanların ilgi alanına girmesi anlaşılabilir bir durumdur. Ancak bu kimselerin dilbilimsel sorunlarla ilgili amatör açıklamalar ve çalışmalar yapması yanlıştır. Bu açıklamalar, popüler bakımdan bazen ikna edici olabilir, ancak gerçeklerle örtüşmeyen yaygın yanlışlara yol açabilir.” şeklinde düzeltilebilir. Yazarın tek cümle ile anlatmaya çalıştığı düşünceyi üç cümle hâlinde yazmak gerekir.

1.3 Dil Yanlışlığı Yapmamak İçin Dikkat Edilmesi Gerekenler

- Dil yanlışlığı yapmamak için kısa cümleler kurmak gerekir. Uzun cümleler dil yanlışlığı yapma ihtimalini arttıran sebeplerdendir.
- Dil yanlışlığı yapmamak için dilin kurallarını bilmek yeterli değildir, çünkü önemli olan kuralları uygulayabilmektir.
- Türkçeyi doğru hatta güzel kullanmak herkesin amacı ve ilkesi olmalıdır. Bu konuda herkesin, kurumların toplumsal sorumluluk taşıması gerekir. Güzel konuşma ve yazma teşvik edilmelidir.

NOT: Dil yanlışları bu kitapta on iki başlık altında incelendi. Ancak bazı kaynaklarda bu sayının daha fazla olduğu görülebilir. Ancak burada, daha anlaşılır sade bir tasnif olması için on iki başlık tercih edildi. Böylece on iki başlık, daha rahat ezberlenip, konu daha iyi anlaşılabilir.

FORM YAZILAR

2. 1 Tutanak

Tutanak, farklı durumlarda birden fazla kişinin imzasıyla tutulan/yazılan form yazılardandır. Herhangi bir toplantı, olay, antlaşma vb. durumlarda çizgisiz A-4 kâğıdına bilgisayarda yazılır. Tutanaklarda mutlaka tarih, imza, ad soyad bulunmalı, cümleler sade, anlaşılır bir şekilde kısa ve öz olmalıdır. Senli-benli ifadelere yer verilmez; resmi bir dil kullanılır.

Örnek Tutanaklar:

TUTANAK

Okulumuz Edebiyat Öğretmeni Engin ÖMEROĞLU'nun tayini Düzce İli Akçakoca İlçesi Barbaros Anadolu Lisesine çıktığından *Özlük Dosyası* kendisine elden teslim edilmiştir.

İş bu tutanak görülen lüzum üzerine tanzim edilmiştir.

05.12.1992

İmza

Özlük Dosyasını Teslim Alan
Edebiyat Öğretmeni
Engin ÖMEROĞLU

imza

Özlük Dosyasını Teslim Eden
Okul Müdürü
Resul VARİÇLİ

OLAY TUTANAĞI

22 Haziran Pazar günü yapılan YKS’de, görevli olduğumuz oturumda 15.600 numaralı salon 5. sırada oturan 31540558840 T.C. Kimlik numaralı Y..... B..... adlı öğrencinin kimliğindeki fotoğraf ÖSYM Sınav Giriş Belgesindeki fotoğrafa benzememesi üzerine durum emniyet yetkililerine iletilmiş. Görevli polis memurları da ilgili şahsı sınavdan çıkararak gerekli yasal işlem başlatmıştır.

Bu tutanak tarafımızca hazırlanıp imzalanmıştır.

22 Haziran 2022

İmza

Salon Başkanı

A..... B...

imza

Gözetmen

Ş... .. O.....

imza

Polis Memuru

F..... M.....

YAZIM KURALLARI

3. 1 Virgül

(1) Birbiri ardınca sıralanan eş görevli sözcük ve söz öbekleri arasına konur:

“Sessiz dereler, solgun ağaçlar, sarı güller, dillenmiş ağızlarda tuttuk dilli gönüller.” (Faruk Nafiz ÇAMLIBEL)

“Fırtınadan, soğuktan, karanlıktan, ve biraz da korkudan sonra bu sıcak, aydınlık ve sevimli odanın havasında erir gibi oldum.” (Halide Edip ADIVAR)

(2) Sıralı cümlelerin arasına konur:

“Gittim, gördüm, yendim.”

(3) Uzun cümlelerde yüklemden uzak düşmüş olan özneyi belirtmek için konur:

Bina, bahçe zemininden beş altı metre kadar yüksekte kâmilten mermer döşeli geniş bir teras üzerine sekiz köşeli olarak yapılmıştır. (Burhan Felek/ Tac Mahal.)

(4) Cümlede özel olarak vurgulanması gereken öğelerden sonra konur:

“Otobüsün mütemadiyen taşla, toprakla boğuşmasına mukabil otoray, cilâlı çelik raylar üstünde yağ gibi kayıyor.” (Reşat Nuri GÜNTEKİN/ Otoray Yolculuğu.)

(5) Cümle içinde **arasöz** veya **ara cümleleri** ayırmak için konur:

“Örnek olsun diye, **örnek istemez ya**, söylüyorum.

Şimdi efendiler, **müsaade buyurursanız**, size bir sual sorayım.” (Mustafa Kemal ATATÜRK)

(6) Anlama güç katmak için tekrarlanan kelimeler arasına konur:

“Akşam, yine akşam, yine akşam,

Göllerde bu dem bir kamış olsam!” (Ahmet HAŞİM)

UYARI: İkilemelerin arasına virgül konmaz: *koşa koşa, düşe kalka...*

(7) Tırnak içinde olmayan alıntı cümlelerden sonra konur:

“Atatürk, **benim naçiz vücudum elbet bir gün toprak olacaktır; fakat Türkiye Cumhuriyeti ilelebet payidar kalacaktır**, diyerek Türkiye Cumhuriyeti’nin sonsuza kadar yaşayacağını vurgulamıştır.”

(8) Kendisinden sonra cümleye bağlı olarak ret, kabul ve teşvik bildiren; **yoo, evet, yok, hayır, peki, pekâla, tamam, olur, hayhay, baş üstüne, elbette** gibi kelimelerden sonra konur: “Hay hay, siz de buyrun...”

“Evet, kırk seneden beri Türkçe merhale merhale Türkçeleşiyor. (Yahya Kemal BEYATLI)

(9) Adlaşmış sıfatlardan sonra kullanılır:

“Hasta, adama boş gözlerle bakıyordu.”

(10) Hitap için kullanılan kelimelerden sonra konur:

Sevgili oğlum, Sayın Bakan, Değerli kardeşim,

(11) Yazışmalarda, başvurulacak makamın adından sonra konur:

Türk Dil Kurumu Başkanlığına, Sakarya Üniversitesi Rektörlüğüne,

(12) Yazışmalarda, yer adlarını tarihlerden ayırmak için konur:

.....
.....Düzce, 19 Ağustos

(13) Sayıların yazılışında, kesirleri ayırmak için konur:

40,06 (Kırk tam yüzde altı)

(13) Bibliyografik künyelerde yazar, eser, basım evi, vb. maddelerden sonra konur:

Ergin, Muharrem, Türk Dil Bilgisi, İstanbul 1972

Özkan Mustafa, Tarih İçinde Türk Dili, İstanbul 1999

UYARI: Metin içinde *ve* veya *yahut* bağlaçlarından önce de sonra da virgül konmaz.

OKUMA/DİNLEME- ANLAMA ÇALIŞMASI

4. 1 Aşağıdaki metni dinleyin/okuyun ve metinle ilgili sorulara yanıt verin.

DEĞERLER EĞİTİMİ

Anadolu'nun kırsal bölgelerinde eşek önemli bir binek hayvanıdır. O, bazen insanları, bazen de evin bütün yükünü taşır; hatta ailenin geçimini bile sağlayan eşekler vardır.

Eşeklerin ömrü ortalama 10~15 yıldır. Anadolu'da kötü bir alışkanlık vardır: Eşekler yaşlanıp iş göremez olduğunda, daha fazla aileye yük olmasın diye onu ormana bırakırlar. Ormana alışkın olmayan eşekler de orada yırtıcı hayvanlara yem olurlar.

Hikâyemize konu olan eşek de böyle bir hayvandır. Bu eşek, Mersin'de, Torosların eteğindeki bir köyde yaşayan Selim Dede'ye aittir.

Selim Dede'nin eşeğinden başka beş oğlu vardır. Selim Dede bu eşeği on yıl kullanmıştır. Eşek, âdeta Selim Dede'nin eli ayağı olmuş, evin geçimine katkı yapmış beş çocuk yetiştirmiştir. Ancak yaşlanan bu eşeğin gözlerine perde inmiş ve artık göremez olmuştur.

Bir gün büyük oğlu Selim dedeye gelip;

-Baba eşek görmüyor, bunu ormana götürüp bırakalım der.

Selim Dede:

– Biraz bekleyelim bakalım.

Aradan beş gün geçer, büyük oğlan tekrar;

– Baba eşek görmüyor, kör olmuş. Dağa götürüp bırakalım.

Selim dede;

– Bir gün daha bekleyin, yarın cevabımı veririm.

Ertesi sabah Selim dede beş oğlunu da toplar;

– Ahırdan eşeği getirin bakalım der.

Görmediği için etrafa çarpa çarpa eşeği getirirler. Selim dede eşeğin başına varır, boynundan okşar ve evlatlarına dönerek;

– Bu eşek bizim on yıl kahrımızı çekti. Sizin her birinizin etinde, kemiğinde bu eşeğin hakkı var. Evet, artık iş göremez oldu, ancak bize düşen görev bu eşeği emekli etmek ve yaşadığı sürece ona bakmak.

Büyük oğlan;

– *Baba eşek görmüyor!*

Selim Dede öfkeyle cevap verir:

– *Yarın iş yapamaz duruma düştüğümde beni de götürüp ormana mı bırakacaksınız!?*

Bu olayların yaşandığı sırada ailenin en küçük oğlu Polat daha altı yaşındadır ama olaylar beynine nakış gibi işlenmiştir.

Eşek iki yıl daha yaşar. Selim dede o iki yıl süresince eşeği yedirir içirir, tımarını yapar, okşar ve onunla konuşur.

– *Ey eşek, benim sırtımdan geçen çuvalların hepsi senin sırtından da geçti, hakkını helal et.*

İki yıl sonra eşek ölür. Eşeği derenin kenarına götürüp, bir çukur kazarlar ve oraya gömerler. Yıllar yılları kovalar, ailenin en küçük oğlu Polat okur ve hâkim olur. Hâkim olduğunda ilk işi doğruca eşeğin gömüldüğü dere kenarına gitmek olur. Oraya varır ve kendi kendine şu sözü verir:

– *Benim babam âdil, merhametli bir kişiydi; ben de hâkimliğim süresince babamın izinden yürüyeceğim ve kararlarımda daima hakkaniyeti gözeteyeceğim.*

Polat'ın, Poyraz adında oğlu olur; büyür, okula başlar ve bir gün matematikten sınav olurlar. Eve geldiğinde babasına anlatır Poyraz:

– *Baba bu gün matematikten sınav olduk. Güzel yaptım. Öğretmen 15 soru sordu, 14'ünü yaptım. 15. 'yi de yapardım ama gözüm yanımdaki Seda'nın kâğıdına kaydı, hakkım olmayan şeye sahip olmak istemedim.*

(Doğan Cüceloğlu)

SIRA SİZDE

Metinle ilgili aşağıdaki soruları yanıtlayınız.

SORULAR

1. Yukarıdaki hikâyenin ana düşüncesi nedir?
2. Yukarıdaki metne göre değerler eğitimi niçin önemlidir?
3. Çocuklar değerler eğitimini nerede, kimlerden almalıdır?
4. “*Her canlının yaşama hakkı vardır.*” düşüncesiyle ilgili bir kompozisyon yazınız.

KONUŞMA

5. 1 Fonetik ve Artikülasyon

Diksiyonda nefesten sonra gelen en önemli konu fonetik ve artikülasyondur. *Fonetik*, ses bilgisi demektir. Sesin nasıl ortaya çıktığını ve özelliklerini inceler. *Artikülasyon* (*boğumlanma*) ise vücudumuza aldığımız havanın ses organları vasıtasıyla düzgün bir şekilde sese ve söyleyişe (telaffuz) kavuşmasıdır. Bu yönüyle *artikülasyon*, *fonetik* ile çok yakından ilgilidir. Bu derste iki konuyu birlikte ele alacağız.

Her dilin kendine özgü ses özellikleri vardır. Bunlar o dilin *fonetik* kurallarını belirler. Dolayısıyla kişinin sahip olduğu dili iyi konuşabilmesi için öncelikle bu kuralları bilmesi gerekir. Fakat bilmek de tek başına yetmez. Onları doğru bir biçimde uygulayabilmek de gerekir. Bu da *artikülasyonun* alanına girer. Türkçede *Boğumlanma* diye de adlandırılan *artikülasyon*, seslerin ses organlarından doğru zamanda ve doğru şekilde çıkması ile en mükemmel derecede gerçekleşir. Doğru nefes bir konuşmayı nasıl daha duyulabilir hâle getirirse, düzgün bir artikülasyon da konuşmayı anlaşılır ve güzel kılar. Türkiye’deki diksiyon çalışmalarının öncülerinden Nüzhet Şenbay, artikülasyonun önemine şu sözlerle dikkat çekiyor: “Söz söylediğiniz salona kusur bulmayınız. Kendi konuşmanızın anlaşılmadığına, o kusurun boğumlandırmanızda (artikülasyonunuzda) olduğuna inanınız” (2003: 9). Öyleyse sesleri hakkıyla çıkarabilmek, yani düzgün boğumlandırmak anlaşılır olmanın ön kayıdır diyebiliriz.

Öte yandan, Nüzhet Şenbay’ın çok haklı olarak dile getirdiği bir soruna daha dikkat çekmek gerekir: *konuşma dili-yazı dili* ayrımı. Ne yazık ki bugün ülkemizde pek çok kişi hâlâ yazıldığı gibi konuşulduğunu zannetmektedir. Bu, büyük bir yanılgıdır. Hemen hiçbir dilde alfabe, o dilin bütün seslerini karşılayamaz. Bu sebeple, yazı dili de konuşma diline göre daima geriden gelir ve yapaydır. Oysa konuşma, toplum içinde kendiliğinden, bir uzlaşmayla sağlanır ve doğaldır. Türkçede yazı dili ile konuşma dili her ne kadar birbiriyle büyük oranda örtüşse de her zaman aynı değildir. Yani her zaman yazıldığı gibi konuşmayız. Okunmayan harfler (ğ), ünlü daralmaları (a, e, o, ö > ı, i, u, ü) ve ünlülerin kapalı-açık hâlleri gibi durumlar konuşma dilini yazıdan farklılaştırır. Bu noktada, fonetik biliminin önemi kendiliğinden ortaya çıkar. Şenbay’ın dile getirdiği üzere, “...yazı dilindeki yalın alfabe sistemi dilin bütün seslerini göstermeye yetmediği için fonetik, konuşma dilindeki sesleri

bütün incelikleri ile kayda çalışır. Ve konuşma dilini belirli fonetik düzen ve kurallara bağlar. Bunun için de fonetik, diksiyonun asal bir yardımcısıdır” (2003: 103).

Bu noktada, Türkçenin yüz maskıyla konuşulan bir dil olduğunu hatırlatmak gerekir. Bir başka deyişle, Türkçe gırtlığa dayalı bir dil değildir, konuşurken sesi maskeye yaymamız gerekir. Türkçede sesleri telaffuz ederken sadece dilimiz ve dudaklarımız hareket etmez. Yerine göre dişler, damaklar, çene, yanaklar ve hatta bütün bir yüz bölgesi hareket edebilir. Bazı sesleri doğru telaffuz edebilmemiz için bu durum gereklidir de. O yüzden, konuşurken bütün sesleri hakkıyla çıkarabilmemiz ve anlaşılır olabilmemiz için artikülasyonumuzun da düzgün olması şarttır.

Türkiye’de 1928 yılından beri Latin alfabesi kullanılmaktadır. Bu alfabe 29 harften meydana gelir. Bunların 21’i ünsüz (sessiz), 8’i de ünlüdür (sesli).

Ünsüzler:

B, C, Ç, D, F, G, Ğ, H, J, K, L, M, N, P, R, S, Ş, T, V, Y, Z

Ünlüler:

A, E, İ, İ, O, Ö, U, Ü

Ünlü harfleri kendi içinde sınıflandırdığımızda şöyle bir tablo ortaya çıkar:

A: Düz, geniş   E: Düz, geniş   I: Düz, dar   İ: Düz, dar

O: Yuvarlak, geniş   Ö: Yuvarlak, geniş   U: Yuvarlak, dar   Ü: Yuvarlak, dar

Ünlü harflerin bu özellikleri tamamen söyleyişle alakalıdır. Her bir harfin ses karşılığı kendilerine özel boğumlanma şekilleriyle ortaya çıkmaktadır. Şimdi bu özelliklere daha yakından bakalım ve harflerin hayat bulmuş şekli olan sesleri daha iyi tanıyalım.

A harfini hem kalın hem de ince olmak üzere iki şekilde telaffuz ederiz. Kalın a, dilin doğal duruşundan geriye doğru biraz yükselmesiyle meydana gelir. Bu söyleyişte dudaklar hareketsiz, yanaklar gevşek, ağız açıktır. Şu tekerlemeyi dikkatle okuyup sesli bir şekilde telaffuz ediniz: AÇ AT YOL ALMAZ, AÇ İT AV ALMAZ.

Fark edeceğiniz gibi, bu tekerlemedeki bütün a sesleri kalındır. İnce a’da ise ötekine göre dil, daha öne gelir ve ileriden bir söyleyiş ortaya çıkar. Ancak ince a dediğimiz ses, genellikle l, k, h gibi ünsüzlerle birlikte ortaya çıkar. Başka bir deyişle, a sesi bu tür ince ünlülerle birlikte inceler demek daha doğrudur. Birkaç örnek: Hâl, lale, saat, fakat... Konuşurken bu söyleyişlere dikkat etmezsek telaffuzumuz hatalı olur.

E sesi de Türkçede iki farklı şekilde telaffuz edilir: açık e ve kapalı e. Her ikisinin de kullanım yerleri farklıdır. Açık e, ağızımızı daha çok açarak ve geriden sesletilir. Kapalı e ise daha önden, ağızımızı kısarak sesletilir ve i’ye yakın bir söylenişe sahiptir. Ben, sen, terk, her, kel, gel, yer... kelimelerinde açık e vardır. Genç, ses, gece, kedi, hem, ne, pencere...

kelimelerindeki e sesleri ise kapalı e şeklinde telaffuz edilir. Burada dikkat edilmesi gereken şey bir sözcükteki e seslerinin açık mı yoksa kapalı mı olduğunu bilmek ve ona göre telaffuz etmektir. Ayrıca bazı sözcüklerde e sesi açıkken, aynı sözcük ek aldığı anda e sesi kapalı söylenebilir. Örneğin “Ben” sözcüğünde e açıktır ama aynı kökten türeyen “bencil” sözcüğünde e’yi kapalı söyleriz.

Türkçedeki diğer ünlüler de yerine göre kalın, ince veya uzun sesletilebilmektedir. Bir hatırlatma: ünlü harflerin hepsi bir ses uzun söylenebilir. Yani ünlülerin uzun söylenişlerini daima hesaba katmalıdır. “Arif” derken a’yı, “tesis” derken e’yi bir ses uzun söyleriz. Buna karşılık, halk arasında bazen kimi seslerin gereksizce uzatıldığına şahit oluyoruz. Mesela “börek” derken ö sesini, “lise” derken de i sesini uzatmak gibi. Bunlara dikkat edilmezse kulak tırmalayıcı telaffuz hataları ortaya çıkar.

O sesi, tıpkı a sesinde olduğu gibi ince, kalın ve uzun söylenebilir. Söz gelimi, “okka” derken o kalın, “lokum” derken ise incedir. I sesinin kalın, i sesinin ince olduğunu biliyoruz, ancak her ikisi de duruma göre bir ses uzun söylenebilir. “Sığınak” derken, ğ söylenemediği için ı, bir ses uzar (Buna ğ bahsinde ayrıca değinilecektir). Aynı durum “iğde” derken i sesinde de olur. Ğ etkisinin dışında da i sesinin uzun söylenişleri bulunur: medeni, tıbbi, kısmi... sözcüklerinde olduğu gibi. U sesi de bazen kalın, bazen ince veya uzundur. “Mum” sözcüğünde kalın u, “malum” sözcüğünde ince u bulunur. “Aşure” derken ise kalın u bir ses uzatılır.

İşte ünlü harflerle ilgili kafa karıştıran ama aslında gayet basit bir konu: şapka. Türkçe yazıda şapkanın kalktığına dair şehir efsaneleri uzun zamandır dolaşımdadır. Ancak böyle bir durumun söz konusu olmadığını bilmeliyiz. Şapka hangi hâllerde kullanılır? Doğrusu, sesleri inceltir veya uzatırken şapka kullanılmaktadır. Türkçenin resmî yazım organı TDK’ye göre, anlam karışıklığı yaratabilecek ve aslında ince ve uzun söylenişleriyle birbirinden ayrılan sözcük çiftlerinde şapkaya yer veririz. Aşağıdaki örneklerle bakalım ve telaffuz etmeye çalışalım:

Aşık-âşık   kar-kâr   dahi-dâhi   şura-şûra   askeri-askerî

İlk sözcük çiftinde, “aşık” (uyluk kemiği) derken a sesi kısadır, seven anlamında ise “âşık” deriz, a uzundur. “Kar”, bir tabiat olayı anlamında kullanılırsa a kalın, zararın zıttı anlamında ise incedir: *Bu işten çok kârlı çıktım.* “Dahi”, bile anlamında kullanıldığında şapkaya yer yoktur, oysa deha sahibi anlamında ise a’yı bir ses uzatır ve yazıda bunu şapka ile gösteririz. Gösterme edatı olan “şura” sözcüğünde u sesi kısayken, şapkalı u ile yazılan “şûra” sözcüğü toplantı manasına gelmektedir ve u sesi burada uzundur. “Askeri” derken sondaki i eki belirtme görevi görür ve uzatılmaz, “askerî” derken ise askerlikle ilişkili anlamı katan nispet i’si vardır ve bu i bir ses uzun söylenir, o yüzden de şapkalıdır.

Şapkayı, anlam karışıklığına yol açmasa bile bazı sözcüklerdeki ince veya uzun sesleri belirtmek maksadıyla da kullanırız ve bu da bir genel kuraldır. Örneğin, rüzgâr, kâğıt, şikâyet, sükût... gibi sözcüklerde şapka bize ince veya uzun söylenmesi gerekli sesleri gösterir. “Rüzgâr” derken a ince, “kâğıt” derken a ince ve uzun, “şikâyet” derken a ince ve uzun, “sükût” derken u incedir.

Yazıda kimi sözcüklerde şapka kullanılmadığı hâlde ince veya uzun telaffuz edilen sesler de vardır: bela, vefa, tarih, kitabe, şair, lokum, mevki, firari... Bu sözcükleri sesli olarak okuduğunuzda hangi harflerin ince ve uzun olması gerektiğini fark etmiş olmalısınız. Bu gibi sözcüklerde herhangi bir anlam karışıklığı olmadığı ve doğru söylenişi de yaygın bir hâl aldığı için TDK şapka kullanmayı lüzumlu bulmuyor. Oysa bunlarda da pekâlâ şapka kullanılamaz mı? Bu soruyu, kendinizin ve etrafınızdakilerin bu sözcükleri ne kadar doğru telaffuz ettiğine bakarak cevaplayınız.

Sonuç olarak, Türkçede, alfabemizde yer alan ünlü harflerin konuşma Türkçesinde değişime uğradığını görüyoruz. Söz gelimi, Türkçede aslî olarak uzun ünlü bulunmaz; ama konuşmada pek çok kez uzun ünlü kullanmak durumundayızdır. Alfabede yalnızca tek şekilde gösterilen a, e, ı, i, u harfleri, yabancı dillerden lügatimize geçmiş pek çok kelimedede uzun veya ince sesletilebilmektedir. Yazıda şapka (^) ile gösterilen bu ince veya uzun ünlüler konuşmada dikkatten kaçarsa telaffuzda hata meydana gelir. Örneğin, kar-kâr, hala-hâlâ, aşık-âşık gibi kelimelerde eğer şapkanın sağladığı inceltme konuşmada verilmezse anlam karışıklığı ortaya çıkar. Anlamca birbirine karışma durumu olmasa da telaffuzun düzgün olabilmesi için bazı kelimelerin içinde yer alan uzun veya ince ünlüleri konuşmada belirtmek iyi bir diksiyonun gereklerindendir. Medenî derken sondaki uzun i’yi, rüzgâr derken ince a’yı, sükûnet derken ince ve uzun u’yu sesletebilmek gibi...

Ünsüzleri boğumlanma (çıkak) yerlerine şöyle gruplandırabiliriz:

Dudak: B, P, M

Diş: D, S, T, Z

Diş-Dudak: F, V

Diş-Damak: C, Ç, J, L, N, R, Ş

Art Damak: G, K,

Gırtlak: Ğ, H

Dil-Ön Damak: Y

Tıpkı ünlülerde olduğu gibi ünsüzlerin de her biri farklı boğumlanma ile hayat bulur. Her bir ses için daha farklı bir ağız, dil, diş vb. hareketi yaparız. Böylece birbirine benzeşen ve ayrışan ünsüzler ortaya çıkar.

Türkçedeki ünsüz harflerle ilgili söylenmesi gereken en önemli nokta “ğ” ile ilgilidir. Bu harf, alfabemizde bulunmakla beraber konuşma Türkçesinde uzun bir zaman önce kullanımdan düşmüştür. Dolayısıyla hiçbir şekilde telaffuz edilemez. Onun yerine, kendisinden önce gelen ünlü harfi bir ses uzatma, birleştirme ve y sesine dönüşme gibi kullanımlara sebep olur. Örneklerle görelim (fonetik alfabede “:” bir ses uzatmayı işaret eder):

- UZATMA: YAĞ> YA: ÇAĞRI> ÇA:RI, YAĞMUR> YA:MUR, AĞIR> A:R DOĞRU> DO:RU
- BİRLEŞTİRME: DOĞUM> DOUM, DOĞAL> DOAL , SOĞUK> SOUK
- Y’YE DÖNÜŞME: İĞNE> İYNE, BEĞENİ> BEYENİ, ÇİĞ> ÇİY

Uzatma başlığı altında, ğ harfinin yerine kendinden önceki ünlünün bir ses uzatıldığını görmekteyiz. Bu, doğal söyleyiştir. İkinci başlıkta, ğ yerine önceki ve sonraki ünlüleri birbirine bitiştiriyoruz. Üçüncüsünde ise ğ için y sesini kullanıyoruz. Bütün bunlar kendiliğinden, doğal konuşma içinde gerçekleşmektedir. Bu sebeple, sırf alfabede bulunduğu için ğ’yi telaffuza çalışmak yanlış bir davranış olur. Daha önce de belirttiğimiz gibi, konuşma dili olarak Türkçe İstanbul ağızına dayalıdır ve bu ağızda da gırtlak ünsüzleri terk edilmiştir. Sonuç olarak, bir gırtlak ünsüzü olan ğ her ne kadar alfabede bulunsu da sadece yazıda kullanılır ve konuşurken telaffuz edilmez, edilemez.

Konuşma dili olarak Türkçeyi yazı dilinden ayıran en önemli konulardan biri *ünlü daralması*dır. İlk ve orta öğretimdeki Türkçe derslerinde bu başlık altında sadece yazıya yansıyan ünlü daralmaları gösterilir. Oysa yazıda gösterilmediği hâlde konuşmada mevcut olan ünlü daralmalarını bilmez ve uygulamazsak diksiyonumuz düzgün olmaz. Bu kural, a, e, o, ö gibi geniş ünlülerin telaffuzda daralarak ı, i, u, ü sesine dönüşmesidir.

A, E, O, Ö > I, İ, U, Ü

Peki, hangi sözcüklerde bu daralma gerçekleşir? Genellikle ek almış fiillerde ve -ecek, -acak, -an, -en gibi eklerle çekimlenmiş fiil ve fiilimsilerde görürüz. Aşağıdaki örnekleri dikkatle inceleyelim:

- SÖYLEYECEK > SÖYLİYCEK...
- YAPACAKLAR > YAPICAKLAR
- ANLATACAĞINIZ > ANLATIYACAKSINIZ
- GÖRECEKSİN > GÖRÜCEKSİN
- SORACAĞIM > SORUCA:M
- BAKACAĞIZ > BAKICA:Z
- ANLAYAN > ANLIYAN
- DİNLEYENLER > DİNLİYENLER

Türkçede buna benzer yüzlerce fiil ve fiil soylu sözcükte ünlü daralması meydana gelmektedir. Bu tür konuşma İstanbul Türkçesinin bir hususiyeti olup yakın zamana kadar buna dikkat edenlerin çoğunlukta bugünse artık azınlıkta kalmaya başladığını söylemek gerekir. Oysa Türkçenin ince, zarif bir dil olmasını sağlayan en önemli etmenlerden biri ünlü daralmasıdır. Kaba konuşan kimselere bakın, çoğunca ünlüleri daraltmaktan kaçınırlar. Gelecek, gidecek, görecem, bakacam... gibi söyleyişlere siz de çok sık şahit olmaktadır. Siz Türkçenin zarif konuşma kurallarına uyarak o gürühtan ayrılabilirsiniz. Biraz özen ve dikkatle bunu başarmak mümkündür.

5.1. Konuşma hızı neden önemlidir?

Normalden hızlı veya yavaş konuşan kişileri anlamakta güçlük çekeriz. Peki, normal konuşma hızı ne olmalıdır? Uzmanlara göre, bir dakikada ağızımızdan çıkan kelime sayısı *125 ila 150* arasında olursa bu normal bir konuşma hızına işaret eder. Bu ortalamanın altında kalan veya üzerine çıkan konuşma, hızlı veya yavaş konuşma olarak tanımlanır. Yavaş konuşma, dinleyenin algı seviyesinin altında kaldığı için sıkıcı olur. Hızlı konuşma ise, algı seviyesinin üzerine çıktığı için takip edilmesi zor olacaktır. Her ikisi de birer konuşma kusurudur.

Aşağıdaki şiiri bu derste öğrendikleriniz doğrultusunda sesli olarak okumayı deneyiniz. Özellikle ünlü daralmalarına dikkat ederek yapacağınız bu okumada sizce hangi sözcükleri doğru, hangilerini yanlış söylediniz? Konuşma hızınız ideal seviyede miydi? Bu çalışmayı bir de başkalarının yanında uygulayarak görüş alışverişinde bulunabilerseniz daha yararlı olacaktır.

Gün doğmadan,

Deniz daha bembeyazken çıkacaksın yola.

Kürekleri tutmanın şehveti avuçlarında,

İçinde bir iş görmenin saadeti,

Gideceksin

Gideceksin ırıkların çalkantısında.

Balıklar çıkacak yoluna, karşıcı;

Sevineceksin.

Ağları silkeledikçe

Deniz gelecek eline pul pul;

Ruhları sustuğu vakit martıların,

Kayalıklardaki mezarlarında,

Birden

Bir kıyamettir kopacak ufuklarda.

*Deniz kızları mı dersin, kuşlar mı dersin;
Bayramlar seyranlar mı dersin,
Şenlikler cümbüşler mi?
Gelin alayları, teller, duvaklar,
Donanmalar mı?
Heeey
Ne duruyorsun be, at kendini denize:
Geride bekliyenin varmış, aldırma;
Görmüyor musun, Her yanda hürriyet;
Yelken ol, kürek ol, dümen ol, balık ol, su ol;
Git gidebildiğin yere...
(Orhan Veli Kanık, Hürriyete Doğru)*

SIRA SİZDE

Çevrenizde iletişim hâlinde olduğunuz kişilerin konuşmalarına kulak verin. Acaba şu sözcükleri nasıl telaffuz ediyorlar?

- GENÇ   KÂĞIT   HİKÂYE
- İKAMETGÂH   AZAMİ   YARIN

Aynı sözcükleri siz nasıl telaffuz ediyorsunuz? Doğrusunu telaffuz sözlüklerinden (TDK, RTÜK, TRT) kontrol edin. Ne kadar doğru konuşuyorsunuz?

ÖZET

Beşinci Bölümde *Genel Dil Bilgisi/ Kültürü* içinde, **Cümle ve Cümle Düzeyinde DİL YANLIŞLARI** gösterildi. Dil yanlışları örneklerle ele alınarak, dil yanlışları yapılmaması için nelere dikkat edilmesi gerektiği anlatıldı.

Dil yanlışları 12 başlık altında incelendi: (1) Sözcüklerin, Eklerin Gereksiz Kullanılması, (2) Sözcüklerin Yanlış Anlamda Kullanılması, Yanlış Sözcük Tercihi, (3) Sözcüklerin Yapısal Bozukluğundan Kaynaklanan Dil Yanlışları, (4) Noktalama Yanlışları, (5) Deyim ve Atasözü Yanlışları, (6) Sözcüklerin Yanlış Yerde Kullanılmasından Kaynaklanan, Sözdizimiyle İlgili Dil Yanlışları, (7) Kip-Zaman ve Çatılarla İlgili Dil Yanlışları, (8) Tamlama Yanlışları, (9) Özne Yüklem Eksikliğinden Kaynaklanan Dil Yanlışları (10) Özne-Yüklem Arasında Teklik-Çokluk ve Kişi Uyumsuzluğundan Kaynaklanan Dil Yanlışları, (11) Tümleçlerle İlgili Dil Yanlışları, (12) Birden Fazla Yanlış Unsurlarla Kurulan Muğlak ve Mantıksız Cümleler.

NOKTALAMA başlığı altında **Virgül**'ün kullanıldığı yerler örneklerle gösterildi. Ayrıca **OKUMA-ANLAMA ÇALIŞMASI**'nda Doğan Cüceloğlu'nun *Değerler Eğitimi* ile ilgili yazmış olduğu metin okundu ve bununla ilgili **yazı** (kompozisyon) çalışması yapıldı.

Form yazılardan **TUTANAK**'ın nasıl düzenlendiği örneklerle gösterildi. Tutanaklar, herhangi bir olay, toplantı, durum için birden fazla kişinin imzasıyla yazılan form yazılardandır.

KONUŞMA başlığı altında **Fonetik ve Artikülasyon** konusunda temel bilgiler verildi. **Konuşma Hızı**'nın önemine dikkat çekildi. Çeşitli alıştırılmalar yapıldı.

KENDİMİZİ SINAYALIM

1. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- a) Haldun Taner'in *Keşanlı Ali Destanı* adlı oyunu bu tiyatrodaki iki yıl oynadı.
- b) Onu anlamak ve ona yardım etmek istiyordu annesi.
- c) Kitap okuma alışkanlığını bütün topluma yaymalıyız.
- d) Gürültüye pabuç bırakacak biri değildi o.
- e) SAÜ'deki öğrenciler, bu yıl düzenlenen "Bahar Şenlikleri"nde eğlendi.

2. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- a) Balkan ülkeleri karma ekonomik toplantısı İstanbul'da yapıldı.
- b) Şu Çılgın Türkler romanında Kurtuluş Savaşı anlatılıyor.
- c) Soruları anlamak ve cevap vermek uzun sürdü.
- d) Türkçe, dünyanın beşinci büyük dili kabul edildi BM'de.
- e) Ne sen beni unut, ne de ben seni unutayım.

3. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- a) Küçük mucitler SAÜ'de bir araya geldi.
- b) Gidiyorum gurbeti gönlümde duya duya.
- c) Çirkindi dar vakitlerde bir sevgiyi söylemek.
- d) Harf inkılâbı 3 Kasım 1928 yılında yapıldı.
- e) Bitmez bir özleyiştir, ölümden beter bile.

4. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- a) Fatih'i görmek konuşmak, ortak düşlere dalmak istiyordu.
- b) O, yaşadığımız çağın en önemli tanıklarından, yorumcularından biri.
- c) İnsanlar tekerlek denilen büyük buluşu uzun bir yürüyüşten sonra akıl etmiş olmalıdır.
- d) Her işin bir günü saati var; şimdi istesem de o yazıları yeniden yazamam.
- e) Her şey unutulur da böyle güzel günler unutulmaz, kalır belleklerde.

5. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- a) Ne demek istediğimi bir türlü anlatamadım.
- b) Hepimiz arada sırada karamsarlığa düşeriz.

- c) Bu şiiri yüz kez okusam yine ezberleyemem.
- d) Yine de kötü kış geçirmediğim sanıyorum.
- e) Birçok insan utangaçlığı kişiye özel bir sorun sanıyor.

6. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- a) Şiirin bir oyundan başka bir şey olmadığını söyler.
- b) Onunla aynı sokakta oturduğumuzu yıllar sonra öğrendim.
- c) Artık onu şiirlerinden başka bir yerde bulmak mümkün değil.
- d) Onun iyi bir oyun yazarı olduğunu biliyordum.
- e) Babam 1 Kasım 1932 senesinde Akçakoca’da doğmuş.

7. “İnsan dinlemeyi bilmiyorsa konuşmasını da bilmez. ”

Yukarıdaki cümlede bulunan anlatım bozukluğu aşağıdaki değişikliklerden hangisiyle giderilebilir?

- a) “insan”dan sonra “ karşısındakini” sözcüğü getirilerek.
- b) “insan” sözcüğü yerine “kişi” sözcüğü getirilerek.
- c) Cümledeki “da” bağlacı çıkartılarak.
- d) “konuşmasını” yerine “konuşmayı” getirilerek.
- e) “İnsan” sözcüğü cümleden çıkarılarak.

8. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- a) Birbirine çok benzeyen bu iki yazar arasındaki ayrıntıya kimse dikkat etmiyor.
- b) Dedesinin söylediğine bakılırsa, en uzun saklanan anılar en eski anılarınmış.
- c) Klasiklerimiz var mı, yok mu tartışması kapandı, ama çok geçmez yine açılır.
- d) Onun Milli Eğitim Bakanı olduğu dönemde ben artık emekliye ayrılmıştım.
- e) Böyle bir yazarın öğrencisi olmaktan mutluluk duyuyorum.

9. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- a) Beni bu güzel havalar mahvetti.
- b) Köyün çeşmelerinde gürül gürül sular akıyordu.
- c) Yıllar geçti mevsimler birbirini kovaladılar.
- d) Uçaklar gelir geçer, uçaklar gider.
- e) Koyunlar dağılıp oraya buraya gitti.

10. Aşağıdaki cümlelerin hangisinde anlatım bozukluğu vardır?

- a) Türkiye’de nüfusun yarısı 25 yaşından küçük.
- b) Bu karmaşa problemlerle başa çıkmak mümkün değil.
- c) Bahçıvan Sokak’ta oturduğum zaman Bulvar’a doğru yürürdüm.
- d) Bu bilgiyi bir yabancından öğrenmek üzdü beni.
- e) Bayrakları bayrak üstündeki kandır.

11.Aşağıdaki sözcüklerin hangisinde a sesi incelterek söylenmelidir?

- a) Şahit
- b) Tekrar
- c) İkamet
- d) Felaket
- e) Tesadüf

12.Türkçenin fonetik ve artikülasyonu ile ilgili ifadelerden hangisi yanlıştır?

- a) Ünlü harflerin birden fazla telaffuzu olabilir.
- b) Yazı dili ile konuşma dili birbirinden ayrılmaz.
- c) Ğ harfinin konuşmada karşılığı yoktur.
- d) Bazı ünlü daralmaları konuşmada olup yazıya yansımaz.
- e) Yazıdaki şapka işareti konuşmada inceltme veya uzatma anlamına gelir.

YANIT ANAHTARI

1-a, 2-c, 3-d, 4-a, 5-e, 6-e, 7-d, 8-a, 9-c, 10-b, 11-d, 12-b

KAYNAKLAR

- Aksoy, Ömer Asım (2002) *Dil Yanlışları*. (9. Basım) Adam Yayınları, İstanbul.
- Banguoğlu, Tahsin (1990). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Demirel, Serhat (2020) *Sözün Sesi*. İstanbul: Değişim Yayınları.
- Dizdaroğlu, Hikmet. (1976) *Tümce Bilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara.
- Ergin, Muharrem (2000). *Üniversiteler İçin Türk Dili*. İstanbul: Boğaziçi Yayınları.
- Hepçilingirler, Feyza. (2001) *Türkçe Off*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Hepçilingirler, Feyza. (2004) *Türkçe Dilbilgisi*. Remzi Kitabevi, İstanbul.
- Karahan, Leyla. (2008: 9) *Türkçe Söz Dizimi*. (13. Basım) Akçağ Yayınları, Ankara.
- Şenbay, Nüzhet (2003). *Söz ve Diksiyon Sanatı*. İstanbul: YKY
- URL 1: Kulebi, C. (2018) “Yurdumuz”. <http://siir.me/yurdumuz>. adresinden 20. 03.2018 tarihinde erişilmiştir.
- Yılmaz, Yakup (2012) *Türkçede Dil Yanlışları*. Özel Kitaplar, İstanbul.